

Järv: Instruktion för inventering

Instruktionen gäller för personer knutna till Statens Naturoppsyn (SNO) i Norge och Länsstyrelserna i Sverige samt för de svenska samebyarnas inventerings-samordnare, som har ett ansvar för att kontrollera och kvalitetssäkra observationer som ligger till grund för inventeringen av stora rovdjur, och för att registrera dessa i den norsk-svenska databasen Rovbase.

- Enheter som inventeras är föryngringar. Alla kända föryngringslokaler som haft föryngring någon gång de senaste 10 åren ska besökas.
- I svenska renskötselområdet inventeras även tillfällig eller regelbunden förekomst i samebyar där föryngringar inte är dokumenterade.
- Alla besök vid föryngringslokaler och i övrigt alla sökinsatser relaterade till registrering av järvföryngringar ska dokumenteras med GPS-spårloggar. Alla spårloggar ska registreras i Rovbase.
- Alla kriterier som används för bedömning av slutgiltig status på föryngringslokalen ska dokumenteras med foto.
- Observationer som inte uppfyller instruktionens krav kan undantagsvis godkännas efter nationell granskning.

INVENTERING JÄRV

Metodik för inventering
av stora rovdjur
Version 2.02

DECEMBER 2023

Järv. Foto: Magnus Elander

Tidsgränser och ansvar för registrering

Inventeringsperiod:	1 februari t.o.m. 31 juli
Alla observationer av järv av betydelse för inventeringsresultat ska registreras i Rovbase:	Löpande
Status för föryngringslokaler ska registreras i Rovbase så snart kraven för Dokumenterad, Bedömd som säker, Osäker, Ingen föryngring eller Kan inte bedömas kan fastställas:	Löpande
Föryngringar i den preliminära rapporten till Sametinget ska vara kontrollerade och kvalitetssäkrade av länsstyrelsen och Viltskadecenter (endast Sverige):	Senast 1 juni
Data som registreras i Rovbase ska vara kontrollerade och kvalitetssäkrade av fältpersonal:	Senast 1 augusti
Regionalt ansvarig på SNO och länsstyrelsens inventeringsansvarig ska kvalitetssäkra och registrera status på alla föryngringslokaler i Rovbase:	Senast 15 augusti
Döda eller tillvaratagna järvungar ska vara åldersbestämda och data registrerat i Rovbase:	Senast 15 augusti

Definitioner

Föryngring: Järvhona med årsunge/ungar.

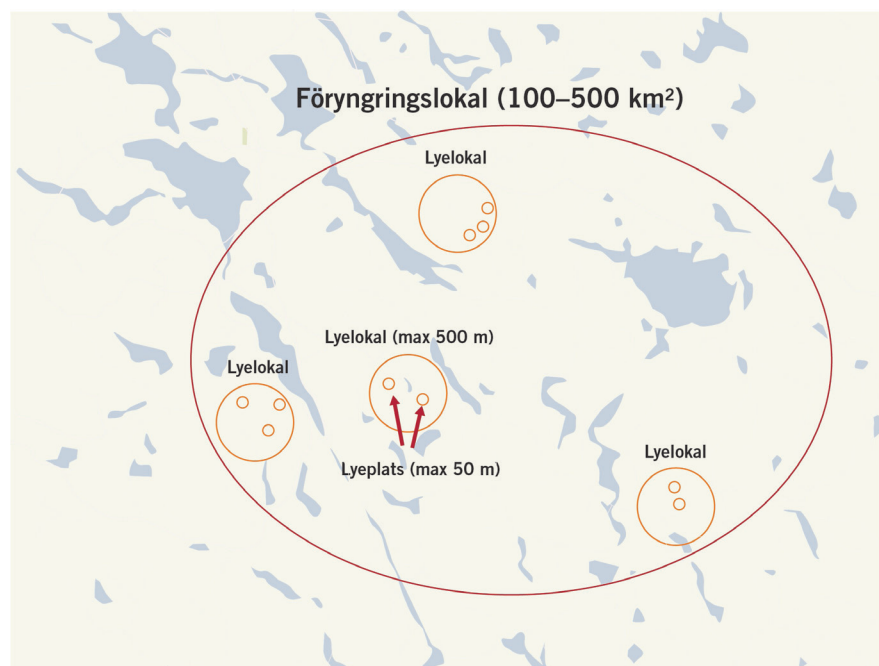
Föryngringslokal: Ett avgränsat område som motsvarar storleken på ett hemområde (revir) för en reproducerande järvhona (vanligtvis 100–500 km²). Inom föryngringslokalen kan det finnas flera alternativa lyelokaler (figur 1).

Lyelokal: Ett avgränsat område i en föryngringslokal där en järvhona med ungar använder en eller flera olika lyor under perioden februari-maj. Lyelokalen kan vara upp till 500 meter i diameter (figur 1).

Lya: Ett avgränsat område (upp till cirka 50 meter i diameter) som används kontinuerligt av en järvhona med ungar under perioden februari-maj. Honan kan under lyeperioden skifta mellan flera olika lyor (figur 1).

Spårdygn: Det antal dygn som har passerat sedan senaste kända förändring i spårförhållanden. Det kan vara snöfall, drivsnö, tö eller skarförhållanden som gör det möjligt att skilja på spår som är gjorda före och efter förändringen.

Regelbunden aktivitet: Aktivitet över flera dagar som visar spår in och ut från lyan och som avsatts både före och efter senaste förändring i spårförhållanden och som möjliggör datering av spårens ålder. För att aktiviteten ska bedömas som regelbunden krävs att spåren uppvisar en daglig regelbundenhet i besöken in och ut ur lyan.

Figur 1. Illustration av begreppen föryngringslokal, lyelokal och lya (se även rubrik Definitioner).

Regelbunden aktivitet med foto på järv: Det ska vara dagliga foton av järv vid lya oavsett längd på period som kamera sitter uppe. Dock minst flera dagar för att kunna ersätta ett besök. Järvhona kan vara borta från lyan i mer än ett dygn, därför kan en fotoserie godkännas även om det saknas bilder enstaka dagar. Om det saknas bilder flera dagar i rad kan det inte godkännas.

Efterkontroll: Kontroll av lyelokaler vid barmark. Endast spårtecken från innevarande inventeringsperiod ska ligga till grund för värderingen.

Kriterier för fastställande av föryngring av järv

Dokumenterad föryngring

Spårloggar och fotodokumentation som styrker kriterier ska bifogas i Rovbase. Minst ett av följande kriterier ska vara uppfyllt.

- Fältpersonal observerar unge/ungar eller spår av unge/ungar. Observationerna ska dokumenteras med foto.
- Järvunge tillvaratas, avlivas eller påträffas död. Järvungen ska vara åldersbestämd vid Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) eller vid Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA).
- Lakterande järvhona dokumenteras (död, fotograferad eller infångad).
- Foto/film visar unge/ungar (med tydliga valpkarakterer) alternativt en järvhona med en eller flera ungar. I de fall foto visar järvhona med unge/ungar ska två eller flera djur synas på samma foto. På fotot/fotoserien ska det synas en tydlig skillnad mellan vuxet djur och unge/ungar.
- Film med ljud från ungar kan godkännas om lyehålet är filmat samtidigt.

Om fotodokumentation från allmänheten

Fotodokumentation från allmänheten kan godkännas som Dokumenterad föryngring under följande förutsättningar:

- Originalfoto eller film finns.
- Platsen där fotot/filmen är taget ska kontrolleras i fält av fältpersonal. Vid kontroll ska det kunna fastställas att platsen och tidpunkten då fotot/filmen är taget motsvaras av verkligheten.
- Datuminställning på kamera ska kontrolleras av fältpersonal för att verifiera tidpunkt.
- Foto eller film lämnas till SNO/länsstyrelsen inom inventeringsperioden.

Bedömd som säker föryngring

Samtliga kriterier under ett av följande fem alternativ nedan ska vara uppfyllda.

Alternativ 1

Synobservation av unge/ungar görs av fältpersonal från SNO eller Länsstyrelsen men fotodokumentation saknas.

Alternativ 2

- a) Lya med ett eller flera håll är hittad.
- b) Känd lyelokal där föryngring tidigare år kategoriserats som "Dokumenterad" eller "Bedömd som säker".
- c) Regelbunden aktivitet (spår eller foto) vid minst 3 olika besök på lyan. Besöken ska göras spridda över en period på minst 21 dagar under februari-maj. Besök ska inte göras två på varandra följande dagar. Antal spårdygn och spårlopp ska anges vid varje besök och foto som visar aktiviteten vid lyan ska bifogas.

Alternativ 3

- a) Lya med ett eller flera håll är hittad.
- b) Ny lyelokal.
- c) Regelbunden aktivitet (spår eller foto) vid minst 4 olika besök på lyan. Besöken ska göras spridda över en period på minst 28 dagar under februari-maj. Besök ska inte göras två på varandra följande dagar. Antal spårdygn och spårlopp ska anges vid varje besök och foto som visar aktiviteten vid lyan ska bifogas.

Alternativ 4

- a) Lya med ett eller flera hål hittad.
- b) Regelbunden aktivitet (spår eller foto vid minst 1 besök på lyan under mycket goda spårförhållanden. Antal spårdygn och spårloper ska anges vid varje besök och foto som visar aktiviteten vid lyan ska bifogas.
- c) Godkänd efterkontroll är utförd d v s minst fyra av följande sex kriterier är uppfyllda vid lyelokalen. Endast spårtecken från gällande inventeringsperiod ska ligga till grund för värderingen. Foto som visar uppfyllda kriterier ska bifogas.
 - 1) Rester från flera bytesdjur hittas.
 - 2) Rikligt med spillning ska finnas i form av minst två toaletter, alternativt en toalett med minst 1 liters volym. En toalett är definierad som en spillningshög där spillning har lämnats vid upprepade tillfällen.
 - 3) Flera legor hittas.
 - 4) Rikligt (minst en handfull) med ullhår av järv hittas.
 - 5) Bitmärken på vegetation hittas på minst två olika platser.
 - 6) Ett tydligt gångsystem med förgreningar dokumenteras i kvarliggande snö eller som tydligt slitage på marken eller i vegetationen.

Alternativ 5

- a) Lya med ett eller flera hål hittad.
- b) Vid minst ett besök observeras en järvindivid utanför lyan som visar tydligt beteende på att den inte vill lämna området. Järvens beteende ska filmas och det ska i filmen vara tydligt att detta beteende är i direkt anknytning till lyan. Filmen ska bedömas av expertgruppen vid minsta osäkerhet. Synobservation utan film bör inte godkännas då detta beteende bör ge gott om tid till att filma.

Osäker föryngring

Observationer som indikerar föryngring men inte uppfyller kriterierna för att kategoriseras som Dokumenterad eller Bedömd som säker, eller som på grund av brister i dokumentationen eller fältarbete är svåra att tolka.

Järv. Foto: www.istockfoto.com

Ingen föryngring

Det finns inga observationer under inventeringsperioden som tyder på att det har varit föryngring på föryngringslokalen under aktuellt år.

Kan inte bedömas

Föryngringslokal som har haft status dokumenterad eller bedömd som säker föryngring under något av de 10 senaste åren, men som inte är kontrollerad ska registreras som Kan inte bedömas i Rovbase. Länsstyrelsen/SNO ska i kommentarsfältet redogöra för varför föryngringslokalen inte är besökt under inventeringsperioden. Denna status ska också sättas i de fall då väderförhållandena svårgjort inventeringen.

Kriterier för att fastställa antal föryngringar av järv

Särskiljning och gruppering av observationer till olika föryngringar ska ske enligt nedan. Särskiljningsinsatser gäller för observationer som uppfyller kriterierna för Dokumenterad eller Bedömd som säker. Alla observationer och DNA-prov ska vara från innevarande inventeringssäsong.

Avståndskriterier (AK)

- Lyor som är längre från varandra än 10 km anses vara särskilda, om inte fältregistrering visar något annat. Minsta avstånd mellan två lyor ska användas vid särskiljning.
- Syn- eller spårobservationer av en järvhona med en eller flera ungar, eller av en lakterande hona, som återfinns utan känd lya kan särskiljas som ny föryngring om minsta avstånd mellan observationen och närmaste kända lya överstiger 10 km. Vid spårobservation ska djuren bakspåras så långt det går, och avståndet mellan spårningens närmaste punkt till närmast kända lya med föryngring ska nyttjas.
- Syn- eller spårobservationer av järvhona med en eller flera ungar, eller av en lakterande hona, utan känd lya kan särskiljas som två olika föryngringar om minsta avstånd mellan observationerna överstiger 15 km. Minsta avstånd mellan två observationer ska användas vid särskiljning.
- Vid skälig misstanke om samtidig föryngring på lyor eller andra observationer som ligger inom 10 km från varandra krävs det att särskiljning görs med hjälp av DNA-analyser alternativt via godkänd särskiljning i fält.

DNA-analyser

- För att använda DNA-prover ska de ha insamlats på snö vid lyan eller från spårningar som leder till eller från lyan, alternativt från spår av hona med ungar (DNA ska samlas från honan och inte ungarna).
- För särskiljning med DNA krävs att resultaten påvisar olika individer av honkön som inte är halvsyskon
 - eller*
 - närmare släkt eller att individerna är kända från tidigare och att båda honornas kända ålder är minst 3 år.
 - eller*
 - där DNA med säkerhet är insamlat från honorna i samband med spår av respektive hona med ungar och att detta dokumenteras med foto/film.

Särskiljning i fält

- Synobservationer och foto/film av järvhonor med en eller flera ungar på olika lyor inom 10 km från varandra kan särskiljas om observationerna är utförda inom 12 timmar.
- Om foto finns på föryngringar eller lakterande honor inom aktuellt AK och det finns otvetydiga kännetecken för att identifiera individerna kan dessa särskiljas. Exempel på sådana kännetecken är GPS halsband eller tydliga skillnader i fläckmönster
- För att spårobservationer ska kunna användas för särskiljning ska båda lyorna/spårlöperna ringas vid spårning under goda spårförhållanden med täta ringar och dag 1 är det endast inspår men inte utspår från någon av lyelokalerna. Dag två eller tre ringas i samma ring och då finns det utspår som är gjorda efter första dagens ring. Även ringarna med utspår ska vara täta. Observationer och spårningar ska dokumenteras med foto och GPS-spårloggar.

Särskilt för inventering i svenska samebyar

Spårobservationer och spillning som kvalitetssäkrats av samebys inventeringssamordnare (med godkänd utbildning) men inte verifierats av länsstyrelsens personal (i de fall då länsstyrelsen inte har möjlighet att kvalitetssäkra), ska särredovisas i Rovbase av Länsstyrelsen.

Regelbunden eller tillfällig förekomst

När rovdjur observeras i län eller områden som berör samebyar där föryngring inte har dokumenterats, ska regelbunden eller tillfällig förekomst under tidsperioden 1 juli – 30 juni redovisas.

Tillfällig förekomst: Art som normalt inte uppträder i samebyn men av vilken spår eller andra observationer har dokumenterats minst en gång under tidsperioden 1 juli–30 juni.

Regelbunden förekomst: Spår eller andra observationer av rovdjur har dokumenterats i samebyn vid minst tre tillfällen under minst tre månader (det ska ha gått minst 90 dagar mellan två av observationerna) under tidsperioden 1 juli–30 juni.

Kriterier för att fastställa regelbunden eller tillfällig förekomst

Följande observationer kan användas för att fastställa förekomsten. Foto som styrker kriterierna ska bifogas i Rovbase. Observationerna klassas som ”Dokumenterad” om foto och spårlogg finns, men som ”Bedömd som säker” om foto eller spårlogg saknas.

1. Spårobservation med minst 500 meter sammanhängande spårning.
2. Järv som tillvaratas, skjuts eller påträffas död.
3. Synobservation av järv gjord av länsstyrelsens fältpersonal.
4. Resultat från DNA-analys som påvisar art järv.
5. Av SNO/Länsstyrelsens besiktningsperson för skadedokumentation dokumenterad predation på tamdjur orsakad av järv.
6. Foto från allmänheten visar järv och följande villkor är uppfyllda:
 - a) Originalfoto eller film finns.
 - b) Platsen där fotot/filmen är taget ska kontrolleras i fält av fältpersonal. Vid kontroll ska det kunna fastställas att platsen på fotot motsvaras av verkligheten.
 - c) Datuminställning på kamera ska kontrolleras av fältpersonal.
 - d) Foto eller film lämnas till SNO/Länsstyrelsen inom inventeringsperioden.
7. Foto från fältpersonal eller Länsstyrelsens/SNO:s övervakningskameror visar järv.
8. GPS-positioner från sändarförsedd järv. Positioner ska vara inlagda i Rovbase.

Järvspår. Foto: www.istockphoto.com

Förordningar och föreskrifter

I Sverige finns även följande förordningar och föreskrifter som reglerar inventeringar av rovdjur och ersättningar för förekomst av rovdjur:

1. Viltskadeförordning (2001:724)
2. Förordningen om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn (NFS 2009:1263)
3. Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om inventering av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn (NFS 2007:10)
4. Föreskrift om bidrag och ersättning för rovdjursförekomst i samebyar (STFS 2007:9)
5. Naturvårdsverkets föreskrifter om vilt som tillfaller staten (NFS 2019:5)